

Atelije "Makart"
Maribor - Gosp. ul. 27

Naprej

*Bratje! V Triglavu ognji gore:
žarki kresovi, krvavi plameni,
kakor silni meči ognjeni,
ki jih sami arhanglji vihte.*

*Bratje! Naša pomlad gre iz tal,
bistra ko burja, močna ko val:
v naša domovja se je zagnala,
tmó razklala, sonce skovala,
sonce — kralja Matjaža dan.*

*Bratje, v sedlo, vajeti v dlan:
Drava nas zove, Jadran rjove,
vranci naj skrešejo trde podkve,
bratje — naprej!*

Rudolf Maister-Vojanov

Nazaj pa jih ni

*Jemal jih je dan in jemala jih noč,
a vriskali vsi so veseli
in z naglji po prsih, z zelenjem v rokah
Bog ve kam od nas so odpeli.*

*In nihče ni vprašal, s kod fantje gredo,
kdo v strahu za njimi zdaj plače
in nihče ni vprašal, če vrnejo kdaj
pod ljube se strehe domače.*

*In nihče ni vprašal, kdo križ zasadi
tam zunaj v predaljno gomilo,
če fantom tem našim veselo srce
bi v grenki samoti odbilo.*

*Jemal jih je dan in jemala jih noč
— pojoče, vse v pisanem cvetju —
nazaj pa jih ni, od nikoder jih ni,
ne tihih, ne v fantovskem petju.*

Rudolf Maister-Vojanov

GENERAL RUDOLF MAISTER-VOJANOV

Le malo je bilo Slovencev, ki so jim rojaki posvetili takšno pozornost, kakršno so, vsaj v zadnjem času, namenili generalu Rudolfu Maistru. O njem pišejo romane, obravnavajo ga v zgodovinskih razpravah in v poljudnih člankih, po njem imenujejo ulice in šole, o njegovem delovanju pripravljajo razstave, odkrivajo mu spominske plošče in spomenike v različnih krajih po Sloveniji, največ pa v Mariboru, kjer je opravil svoja najpomembnejša dela. V Mariboru spominjajo nanj: spomenik prostovoljcem borcev za severno mejo v mestnem parku, relief prostovoljcem borcev za severno mejo na osnovni šoli Borci za severno mejo ter spomenik generalu in pesniku Rudolfu Maistru na Leninovem trgu. Po njem je poimenovana ulica, v kateri je nazadnje v Mariboru stanoval. Njegovo ime nosita pionirski odred osnovne šole v Limbušu in eden od taboriških odredov v Mariboru. Muzej narodne osvoboditve Maribor od 1958. leta dalje pripravlja ob desetletnicah bojev za severno mejo razstave, na katerih primerno poudarja vlogo generala Maistra v teh bojih. V Zavrhu pri Lenartu je na pročelju kulturnega doma reliefna upodobitev generala Maistra, v kulturnem domu pa stalna razstava, ki prikazuje Maistra kot vojaka, kot pesnika in kot znamenitega Slovenca. Pred osnovno šolo Rudolfa Maistra v Šentilju je njegov doprnski kip. V Kamniku, njegovem rojstnem kraju, je bil generalu Maistru že pred leti postavljen spomenik, srednja šola v tem kraju pa nosi njegovo ime. Na Uncu pri Rakeku, v kraju njegove smrti, so mu odkrili spominsko ploščo. V več krajih so po njem poimenovali ulico ali trg.

Rudolf Maister je bil rojen 29. marca 1874 v Kamniku kot najmlajši sin finančnega uslužbenca Franca Maistra in Frančiške, rojene Tomšič. Oče je bil rojen v pečarski družini v Ptujju, mati pa v kmečki in poštarški družini v Trebnjem na Dolenjskem. Rudolf je kmalu izgubil brata in očeta. Starejši brat Artur je umrl za davico, ko je bil star sedem let, mlajši brat Ernest, ki je bil železniški uradnik, pa je umrl za jetiko, star 37 let. V osnovno šolo je Rudolf hodil v Mengšu in v Kranju, nižjo gimnazijo je končal v Kranju, 5. in 6. razred gimnazije pa je obiskoval v Ljubljani. Z majhno pokojnino, ki jo je mati dobivala za pokojnim očetom, je sinu le težko omogočila šolanje. Po 6. razredu gimnazije je Maister odšel v vojaško kadetsko šolo na Dunaj in jo 1894 končal. V službi je bil v Ljubljani, Celovcu, Brucku, Przemyslu, Celju, Gradcu in v Mariboru. Leta 1905 se je poročil z Marico Stergarjevo iz Logatca. V zakonu sta se jima rodila sinova in Maister jima je dal za častnika avstro-ogrske vojske ne navadni, lahko bi rekli izzivalni imeni: Hrvoj in Borut. Že z imenom sinov je javno pokazal svojo narodnostno usmerjenost. V Przemyslu je Maister

zbolel in se zdravil tudi v Egiptu. Po okrevanju ni bil sposoben za vojaško delo na fronti, zato je opravljal le dela v vojašnicah. Kot poveljnik 26. črno-vojniškega okraja v Mariboru, kjer je služboval med 1. svetovno vojno, se je družil s Slovenci in hodil v narodni dom. To so mu mariborski Nemci zamerili in ga toliko časa tožili vojaškim oblastem, da je bil kazensko premeščen v Gradec. Zaradi pomanjkanja dokazov je bil, na posredovanje dr. Antona Korošca, oproščen in se je kmalu vrnil v Maribor.

Najpomembnejša dejanja je Maister opravil v prevratnem času, v letih 1918 in 1919, v Mariboru in na slovenskem Stajerskem. Sodeloval je tudi v bojih na Koroškem. V času priprav na plebiscit je bil predsednik narodnega sveta za Koroško. Leta 1921 je bil predsednik jugoslovanske komisije za razmejitve z Italijo. Leta 1923 je bil upokojen skupaj s starejšimi častniki, ki so prej služili v avstro-ogrski vojski, čeprav je bil star šele 49 let. Nova oblast mu je prostovoljstvo v prevratnem času sicer priznala, vendar tega ni uporabil, ker njegovim borcem ni bilo priznano. Že pred upokojitvijo je začel bolehati za vnetjem živcev v nogah, in ker ni bilo primernih zdravil, je skoraj povsem ohromel. Kljub temu je rad zahajal na Zavrh pri Lenartu, kjer mu je prijatelj notar Stupica dal na voljo svojo hišo nad vinogradi. Prijetno se je počutil sredi kmečkega življenja v Slovenskih goricah. Na počitnice je zahajal tudi na Unec pri Rakeku, na posestvo, ki ga je podedoval po teti. Tam ga je zadela kap in je 26. julija 1934 umrl. Ob prevozu njegovih posmrtnih ostankov z Unca v Maribor se je generalu Maistru poklonila velika množica ljudi v Ljubljani in v Celju. V Mariboru so pripravili mrtvaški oder v veži mestnega magistrata, kjer so se od njega poslovili Mariborčani. Dne 28. julija 1934 so generala Maistra z velikimi častmi pokopali na pobreškem pokopališču v Mariboru.¹

Rudolf Maister je bil vsestranska osebnost. V mladosti, a tudi pozneje, se je poizkušal v slikarstvu. O tej njegovi dejavnosti vemo le malo. Ljubljanski zvon je leta 1900 ob razstavljeni sliki slikarja Jame zapisal tudi tole: »Rudolf Maister pa je razstavil pri Schwentnerju oljnato sliko miramarskega gradu, ki priča o lepem talentu slikarja samouka.« Znana je tudi njegova slika Blejskega jezera, ki jo je naslikal po končanih bojih za severno mejo, ko je bil v razmejitveni komisiji za slovensko zahodno mejo. Po izjavi sina Boruta je bil Maister dober znanec slovenskih impresionistov Riharda Jakopiča, Mateja Sternena in Matije Jame. V starejših letih se je veliko družil tudi z Nikolajem Pirnatom, ki je izoblikoval tudi njegov doprni kip.

Ker se je sam ukvarjal s slikarstvom, je toliko bolj razumljivo, da je leta 1920 sodeloval pri pripravi prve razstave slovenskih slikarjev v Mariboru. Bil je predsednik prireditvenega odbora. V otvoritvenem govoru je omenil delovanje društev Orla in Sokola ter se navduševal nad začetki

¹ Lojze Ude, Rudolf Maister (Ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo), Časopis za zgodovino in narodopisje, št. 1-2/1979, str. 370—373 (odslej: Ude, Rudolf Maister, ČZN). Dr. Anton Dolar, Kaj nam je pomenil general Maister kot vojak, Kronika slovenskih mest, 1934, str. 262—264. Bil je dober in prijeten, a hkrati neizprosno mož; Razgovor uredništva Večera z dipl. inž. Borutom Maistrom, sinom Rudolfa Maistra (odslej: Borut Maister, Večer 21. 11. 1968).

kulturne dejavnosti v Mariboru. Omenil je književno, glasbeno, gledališko in likovno dejavnost, ki so začele delovati v osvobojenem Mariboru in so pokazale že prve rezultate. Ugotovil je, »da se v kulturnem oziru v prvih dveh letih po preobratu ni nikjer toliko zgodilo kakor tukaj, kar je tem večjega pomena in vrednosti, ker se je moralo vse na novo in skoro iz nič graditi«.

Ko je mariborsko gledališče leta 1929 zašlo v težave, je bil Rudolf Maister zopet med tistimi, ki so pozivali Mariborčane, naj mu z denarnimi prispevki pomagajo in ga rešijo stalnih finančnih težav.

Maister je znan tudi kot zbiralec knjig, predvsem slovenskih. Njegovi poznavalci trdijo, da menda ni bilo slovenske knjige, ki je ne bi bil imel v svoji bogati knjižnici.²

Rudolf Maister se je veliko družil s slovenskimi pesniki. Kot dijak je bil član dijaškega literarnega društva Zadruga. Tedaj se je seznanil z Dragotinom Kettejem, Josipom Murnom, Ivanom Cankarjem, Otonom Župančičem, kasneje je vzdrževal stike s Simonom Gregorčičem, z Jankom Glazerjem in drugimi. Z Župančičem si je dopisoval in ohranil prijateljske stike še kasneje. Leta 1920, po Maistrovem uspehu v bojih za severno mejo na Štajerskem, mu je Župančič poklonil zbirko svojih pesmi *V zarje Vidove* in v njej napisal za Maistra zelo primerno posvetilo:

Na, Mojster, ki od misli ti in sanj
bilo je dano priti do dejanj . . .
Kaj hočem jaz, ki v tega časa zmede
metati morem prazne le besede! —

Maister je bil dober poznavalec slovenske književnosti. Okoli sebe je zbiral pesnike in pisatelje, še zlasti tiste, ki so živeli v Mariboru in v okolici, ter jih vabil k skupnemu delu. Iz vabila, s katerim je aprila 1929 povabil književnike na sestanek v svoje stanovanje, spoznamo nekaj njegovih načrtov za literarno delo v Mariboru. Na pogovoru naj bi se pomenili o literarnem nastopu v mariborskem gledališču (morda tudi v Celju), o ustanovitvi društva slovenskih književnikov za območje mariborske oblasti, o izdajanju leposlovne revije in o morebitnem izdajanju drugih publikacij. Iz vabila vidimo, da je imel še polno načrtov za kulturno delo, čeprav je bil že močno bolan.³

Največ rezultatov na kulturnem področju je Rudolf Maister ustvaril kot slovenski pesnik. Z literarnim delovanjem je začel v 4. razredu nižje gimnazije z izdajanjem dijaškega lista *Inter nos*. V 5. razredu je izdajal list *Večernica*. Prvi sestavek, ki je bil posvečen babici, so mu objavili

² Tabor, 15. 12. 1920. Borut Maister, Večer 21. 11. 1968. Dokumenti na razstavi v Univerzitetni knjižnici v Mariboru ob odkritju spomenika Rudolfu Maistru, oktobra 1987.

³ Borut Maister, Večer 21. 11. 1968. Ude, Rudolf Maister, ČZN, št. 1-2/1979, str. 373. Spominski zbornik ob 60-letnici bojev za severno mejo 1918—1919, Maribor 1979, str. 72 (odslej: Spominski zbornik). Dokumenti na razstavi v Univerzitetni knjižnici v Mariboru, oktobra 1987.

leta 1890 v Vrtnu. Nato je pisal predvsem pesmi in jih objavljaval v celjski Vesni, v Ljubljanskem zvonu, v Slovanu, v Slovenskem narodu in drugje. S pravim imenom se je le redko podpisoval. Kot kadet je uporabljal psevdonim Vuk Slavič, kot častnik je začel uporabljati ime Vojanov, podpisoval pa se je še z drugimi imeni. Njegovo književno delo se deli na dve obdobji: prvo obdobje med leti 1889—1906 je njegova razigrana mladostna doba, drugo obdobje 1912—1930 je doba zrelih let. V mladih letih je Maister pisal tudi krajša prozna dela in nekaj črtic je bilo objavljenih. V zrelih letih se s prozo ni več ukvarjal. Med leti 1906 in 1912 ni pisal. V tem času se je poročil, zbolel in se zdravil.

Pred začetkom 1. svetovne vojne je začel Maister zopet pisati. Pesmi iz tega časa imajo resno vsebino in globlja čustva, prevevajo jih zrela življenjska spoznanja. Te pesmi pojejo o domovini, o njeni kulturi, predvsem pa o boju za svobodo. V prevratnih časih je Maister kot pesnik zopet umolknil in se znova oglasil, ko je bilo vse končano. V teh pesmih se spominja padlih tovarišev in obžaluje izgubljeno Koroško. Proti koncu svojega pesniškega ustvarjanja je napisal najboljše pesmi — pesmi o slovenski zemlji. Veliko njegovih pesmi je uglasbenih in nekatere med njimi so ponarodele.

Mladostne pesmi je Maister objavil v pesniški zbirki Poezije, ki je izšla leta 1904. V zbirko Kitica mojih, izšla je leta 1929, je Maister vključil pesmi, ki jih je napisal v svojem drugem obdobju, predvsem po začetku svetovne vojne. Maister je bil sodobnik moderne, njegove pesmi pa so bile bližje Gregorčiču in Aškercu kot pesnikom moderne.⁴

Po končanih bojih je nameraval Maister napisati zgodovino bojev za Maribor in severno mejo, ki naj bi bila izšla v knjigi Naš Maribor. Ko je začel pripravljati to delo, je prosil udeležence bojev, naj opišejo tiste dogodke, pri katerih so sodelovali. Borcem je poslal vprašalnike in jih na ta način opozoril, kaj naj opisujejo in katere podatke potrebuje. Dela ni končal, pripravil je le več člankov, ki so napisani deloma kot spomini, deloma pa je pri pisanju uporabil spomine soborcev. Članke je objavljaval v Mariborskem koledarju, v Kroniki slovenskih mest, v Bojevniku, v Slovenskem gospodarju in v Slovenskem narodu. Objavljeni so bili naslednji članki:

Tik pred prevratom;

Mariborski dogodki 1. novembra 1918;

Popoldanski dogodki v Mariboru ob prevratu dne 1. novembra 1918;

Vojaški transporti in naše Podravje ob prevratu leta 1918;

Marburger Schutzwehr — Mariborska varnostna straža;

Stavke (štrajki) železničarjev ob prevratu v območju Maribora;

Prezvam mestne uprave v Mariboru dne 2. januarja 1919;

Prvo poglavje koroškega plebiscita.

⁴ Janko Glazer, Rudolf Maister-Vojanov kot pesnik, Kronika slovenskih mest, 1934, str. 264—266. Breda Šivic, Življenjepis generala Rudolfa Maistra, diplomsko delo.

Iz naslovov objavljenih člankov vidimo, da je Maister večino pomembnejših dogodkov iz bojev za severno mejo že opisal in da je s tem večji del besedila za knjigo že pripravil. Opisati bi bil moral še zasedbo slovenske narodne meje in nekaj manj pomembnih dogodkov ter strniti že objavljene članke, in dobili bi knjigo Naš Maribor. V članku Prvo poglavje koroškega plebiscita je Maister najavil tudi knjigo, »ki bo govorila o Koroški od preobrata do plebiscita«. Škoda, da te knjige ni napisal. Tako nam manjkajo podatki o Maistrovem delu na Koroškem, zlasti o njegovem delu v narodnem svetu za Koroško.⁵

Omeniti je treba še Rudolfa Maistra kot mentorja mladih dijakov v Celju. Novembra 1913 je bil stotnik Maister premeščen v Celje, v vojašnico 26. domobranskega polka, ki je imel svojo glavno garnizijo v Mariboru, en bataljon pa v Celju. Med drugim je Maister v Celju navezal tudi stike s celjskimi dijaki, ki so delovali v literarnem krožku. Dijaki so ga kot slovenskega pesnika poznali, bili pa so veselo presenečeni, ko so zvedeli, da se želi seznaniti z njimi. Sestali so se v celjski tiskarni. Mladi »literati« so bili zelo navdušeni, da so se lahko rokovali in pogovarjali s slovenskim pesnikom Rudolfom Maistrom. Prebrali so mu nekaj pesmi in proznih del ter opazili, da je z njimi zadovoljen. Svetoval jim je, kaj morajo popraviti. Zaupali so mu, da bi radi izdali dijaški list. Njihovo željo je podprl in jim obljubil pomoč. Ustanovili so literarni klub Kondor in pripravljali dijaško glasilo Savinja. Prva številka je izšla konec januarja 1914. K izidu je bistveno prispeval stotnik Maister, ki je izbral in popravil besedila ter napisal uvodno besedo. Ta ciklostilirani list so dijaki razmnožili v 150 izvodih. Do konca šolskega leta so izdali še štiri številke, ki jih je ob sodelovanju dijakov uredil v glavnem Maister.

Pred začetkom novega šolskega leta je prišlo do 1. svetovne vojne in razmere so se tako poslabšale, da dijaki lista niso več mogli izdajati. Poleg tega je bil stotnik Rudolf Maister premeščen nazaj v Maribor. Njegovo polletno bivanje v Celju je pustilo še druge sledove, pomembne za kasnejše vojaške akcije na Koroškem. V Celju se je Maister družil z mladimi narodnozavednimi dijaki; med temi je imel vodilno vlogo Srečko Puncer iz Braslovč, ki je bil prijatelj in bivši sošolec Franja Malgaja iz Šentjurja. V času bojev za sverno mejo sta se skupaj z nekaj sošolci Malgaj in Puncer kot prostovoljca borila na Koroškem in oba padla. Ob prekopu njunih posmrtnih ostankov v Braslovče in v Šentjur jima je ob odprtem grobu govoril general Maister.⁶

Tudi po vrnitvi v Maribor se je Maister še naprej družil predvsem s Slovenci, čeprav je bilo to za častnika avstro-ogrske vojske, še zlasti v vojnem času, zelo nevarno. Po spominih Andreja Oseta je bil januarja 1918 v mariborskem narodnem domu med udeleženci tajnega sestanka pomembnejših predstavnikov Slovencev iz Celja, s Ptujca, iz Slovenskih goric in iz Koroške. Na sestanku je dr. Anton Korošec govoril o deklaraciji

⁵ Navedeni Maistrovi članki so objavljeni v ponatisu v Spominskem zborniku ob 60-letnici bojev za severno slovensko mejo 1918—1919, Maribor 1979, str. 14—70. Dokumenti so v Maistrovi zbirki v Pokrajinskem arhivu Maribor (odslej: PAM).

⁶ Franjo Roš, Maistrova celjska doba, Celjski zbornik 1957, str. 270—283.

cijskem gibanju in o pripravah na ustanovitev nove države. Kot vojak se Maister spomladi 1918 ni mogel vključiti v deklaracijsko gibanje enako kot drugi Slovenci. Po svoje pa se je v to gibanje vključil s pesmijo Naprej, ki jo je pod psevdonimom Krajnc objavil v Straži. V njej je Slovincem sporočil, da nastopa njihova pomlad, vendar pa se bo treba boriti za meje ob Dravi in na Jadranu.⁷

Še pred razpadom Avstro-Ogrske je Maister zbiral podatke o slovenski severni meji in to mejo vrisal v svoj zemljevid. Podatke za narodnostno mejo sta mu dala dr. Fran Kovačič za Štajersko in dr. Matija Slavič za Prekmurje.⁸

Predstavili smo Rudolfa Maistra-Vojanova kot pesnika, avtorja zgodovinskih člankov, slikarja, zbiratelja knjig, mentorja mladih in organizatorja kulturnega, a še zlasti literarnega življenja v Mariboru. Predstaviti ga moramo še kot vojaka, ki je v prevratnem času 1918—1919 odigral nadvse pomembno vlogo v Mariboru in na slovenskem Štajerskem, posegel pa je tudi na Koroško. Pri tem bo treba vsaj na kratko opisati tudi zgodovinske dogodke, pri katerih je Rudolf Maister sodeloval ali nanje tako ali drugače vplival.

Ob razpadu Avstro-Ogrske in ob ustanovitvi novih držav Nemške Avstrije in Države Slovencev, Hrvatov in Srbov (29. oktober 1918), v kateri so bili vključeni južni Slovani, ki so bili prej pod Avstro-Ogrsko, ni bila med tema državama določena meja ali razmejitvena črta, zato sta si obmejne kraje lastili obe državi. Narodna vlada Slovencev, Hrvatov in Srbov (SHS) v Ljubljani meji ni posvečala velike pozornosti, saj je menila, da bomo Slovenci na mirovni konferenci vsaj na severu brez težav dosegli ugodno mejo. Mariborske Nemce je v prevratnih dneh vodil občinski svet, ki so ga sestavljali predstavniki nemških meščanskih strank. Nemci so v prevratnih dneh delovali zelo preplašeno in neodločno. Menili so, da je treba iz taktičnih razlogov popuščati zahtevam Slovencev. Bili so prepričani, da je treba v prevratnem času ohraniti red in mir, vse drugo se bo že kasneje uredilo. Varnost življenja in premoženja so postavili na prvo mesto. Upali so, da se jim ne bo maščevalo delavstvo, ki so ga prej zastavljali. Tudi na pomoč vojske so računali, čeprav se z vojaškim poveljstvom še zadnje dni oktobra niso dogovarjali. Kljub negotovosti so bili prepričani, da bo Maribor ostal nemški. Zato je občinski svet mesta Maribor 30. oktobra 1918 sprejel sklep, da je Maribor z zaledjem del Nemške Avstrije.

Slovenci v obmejnih krajih prevrata niso dočakali povsem nepripravljeni. Za njimi je bila živahna deklaracijska dejavnost. Ob prevratu so bili združeni okoli narodnega sveta za Štajersko, ki je bil ustanovljen 26. septembra 1918 in je deloval v Mariboru. Narodni svet je konec oktobra 1918 v pogajanjih z Nemci dosegel nekaj večjih uspehov. Prisilil je mariborski

⁷ Andrej Oset, Spomini na vojna leta in prevrat v Mežiški dolini, v Arhivu Muzeja narodne osvoboditve Maribor (odslej: AMNOM). Janko Glazer, Rudolf Maister-Vojanov kot pesnik, Kronika slovenskih mest, 1934, str. 265.

⁸ Rudolf Maister, Prvo poglavje koroškega plebiscita, Spominski zbornik, str. 66. Ude, Rudolf Maister, ČZN, št. 1-2/1979, str. 373.

občinski svet, da brez soglasja narodnega sveta ni storil ničesar. Pogajal se je tudi z graškim državnim namestništvom. Na seji narodnega sveta 31. oktobra 1918 je predsednik dr. Karel Verstovšek med drugim poročal, da bodo 1. novembra nastopili v slovenskih krajih slovenski okrajni glavarji, ki jih je imenovalo državno namestništvo v Gradcu. Dne 1. novembra 1918 je narodni svet prevzel oblast na slovenskem Štajerskem.

Narodni svet je na svojih sejah razpravljal tudi o obrambi in o vojski. Morda je bil prav zato na sejah 29. in 31. oktobra 1918 kot gost navzoč tudi major Maister. Iz zapisnika se je z dne 31. oktobra zvedelo, da je Ivan Glinšek pripravil načrte za narodno obrambo in da je te načrte vzel v pregled major Maister. Iz tega skopega podatka ne moremo sklepati, za kakšne načrte je šlo. Na istem sestanku je dr. Karel Verstovšek poročal o pogajanjih z mariborskimi vojaškimi oblastmi. O tem piše v zapisniku naslednje: »Nemški oficirji zahtevajo, da jih ne prisilimo do prisege in do trikolore in da lahko prosto gredo v Deutsch Österreich.«⁹

Ustanovitev Države Slovencev, Hrvatov in Srbov 29. oktobra 1918 v mariborskem vojaškem poveljstvu ni povzročila nobene spremembe. Ukaze je mestni poveljnik polkovnik Anton Holik še naprej dobival od avstrijskega vojnega ministrstva. Tako je 30. oktobra dobil ukaz, da morajo častniki še naprej vzdrževati red med vojaštvom, čeprav je monarhija razpadla. Major Maister je predlagal, da bi to povelje v polkih, ki imajo več slovenskih častnikov, prebrali tudi v slovenščini, s čimer se je Holik strinjal. Maister je povelje prevedel v slovenščino in ga 30. oktobra v meljski vojašnici prebral slovenskim častnikom 26. strelskega polka. Povelje v slovenščini so poslušali tudi nemški častniki, ki so bili v večini. Naslednji večer 31. oktobra 1918 je Maister sklical vse slovenske častnike, ki jih je poznal, na sestanek v narodni dom in jih opozoril, da morajo biti pripravljene na pomembne dogodke.¹⁰

Dne 1. novembra 1918 je mestni poveljnik Holik sklical sestanek višjih častnikov v pisarni 26. strelskega polka v meljski vojašnici, da bi se zmenili o vzdrževanju reda v Mariboru. Od slovenskih častnikov sta bila navzoča le major Maister in stotnik Edvard Vaupotič. Maister je vedel, da leži Maribor na spornem ozemlju, ki si ga lastita Nemška Avstrija in Država Slovencev, Hrvatov in Srbov. Na sestanku narodnega sveta je prejšnji dan zvedel, da bodo 1. novembra 1918 Slovenci prevzeli okrajna glavarstva na slovenskem Štajerskem. Ponujala se je priložnost, da pride v slovenske roke tudi vojaška oblast. Polkovnik Holik je začel po točkah razlagati svoj načrt za ohranitev reda v Mariboru, vendar se je dalo že po prvih točkah ugotoviti, da namerava mestni poveljnik Maribor zagotoviti Nemški Avstriji. Major Maister je Holika prekinil, razglasil Maribor za jugoslovansko posest in prevzel poveljstvo nad mestom in vsem Spod-

⁹ Zapisniki sej narodnega sveta za Štajersko in zapisniki mariborskega nemškega občinskega sveta, oboje v PAM. Rudolf Maister, Tik pred prevratom, Spominski zbornik, str. 14–15. Lojze Penič, Konec avstrijske oblasti v Mariboru, Spominski zbornik, str. 139 (odslej: Penič, Konec avstrijske oblasti).

¹⁰ Rudolf Maister, Tik pred prevratom, Spominski zbornik, str. 15. Rudolf Maister, Mariborski dogodki 1. novembra 1918, Spominski zbornik, str. 16.

njim Štajerskim. Častnikom je zagrozil, da bo prišel pred vojaško sodišče vsakdo, ki bi se upiral njegovim (Maistrovim) poveljem. Nekateri častniki so se mu podredili brez pomislekov, drugi pa so se obotavljali, vendar se niso uprli.

Najpomembnejši korak, prevzem vojaške oblasti, je bil narejen, treba pa je bilo to oblast utrditi. Na Maistrovo zahtevo mu je narodni svet podelil čin generala in ga s tem povzdignil nad vse častnike v Mariboru. Z isto odredbo je narodni svet imenoval generala Maistra za mestnega poveljnika v Mariboru in za vrhovnega poveljnika vseh enot na ozemlju, ki je podrejeno narodnemu svetu za Štajersko. General Maister je takoj ukazal razdeliti vojsko po narodnosti. Slovenski vojaki so morali še naprej ostati pod orožjem, vojaki drugih narodnosti pa so morali zapustiti Maribor. Še nadalje je ostal v dravski vojašnici 47. pešpolk, ki so ga sestavljali predvsem nemški vojaki. Na ukaz generala Maistra je 3. novembra zapustil Maribor, vendar se ni razformiral, ampak je kot celota odšel v Lipnico.¹¹

Komaj je general Maister uredil najnujnejše zadeve, je že prišel brigadir Ullmann, poslan od graškega vojaškega poveljstva (Millitär-Kommando Graz), da bi pomagal mariborskemu nemškemu občinskemu svetu pri urejanju vojaških zadev. General Maister mu je takoj povedal, da je za Spodnje Štajersko postavljeno novo, jugoslovansko vojaško poveljstvo, ki ga vodi on. Na sestanku polkovnih poveljnikov v stavbi okrajnega glavarstva, ki ga je sklical general Maister, se je Ullmann prepričal, da je v Mariboru res že vse urejeno (sicer drugače, kot je pričakoval), in se odpeljal nazaj v Gradec.

Dejanje, ki ga je opravil general Maister 1. novembra 1918, je uspelo zaradi velike stiske mariborskih Nemcev in nemških častnikov ob izgubljeni vojni in razpadu monarhije. Za nastop proti višjim častnikom pa je le bila potrebna velika odločnost.¹²

Dogodki 1. novembra 1918 so se za Slovence nadvse ugodno razvijali, vendar je kmalu prišlo do zapletov. Tudi slovenski vojaki so bili siti štiritletne vojne ter so zapuščali vojašnice in bežali na svoje domove. Tako je ostalo generalu Maistru na voljo le še okoli sedemdeset vojakov v topniški vojašnici vod vodstvom ogničarja Jožka Slobodnika ter okoli devetdeset vojakov in častnikov v meljski vojašnici pod poveljstvom stotnika Edvarda Vaupotiča. Za straže pri skladiščih in za patroljno službo to seveda ni zadostovalo, še zlasti ne v prevratnem času, ko se je vračalo skozi Maribor s front na svoje domove veliko vojaštva. Poleg tega so nekateri preplašeni mariborski Nemci zahtevali od generala Maistra celo osebno stražo, toliko so se bali ropanja in izgredov. Vsaj začasnega, delnega razsula slovenske vojske general Maister in njegovi častniki niso mogli pre-

¹¹ Lojze Ude, *Boj za severno slovensko mejo 1918—1919*, Maribor 1977, str. 39—42 (odslej: Ude, *Boj za severno mejo*). Rudolf Maister, *Mariborski dogodki 1. novembra 1918*, Spominski zbornik, str. 16—19. Penič, *Konec avstrijske oblasti*, Spominski zbornik, str. 141.

¹² Rudolf Maister, *Mariborski dogodki 1. novembra 1918*, Spominski zbornik, str. 18. Ude, Rudolf Maister, *ČZN*, št. 1-2/1979, str. 374—375.

prečiti, čeprav so se na vse načine trudili, da bi vojake zadržali. Pri tem je sodeloval tudi narodni svet. Poslal je okrožnico občinam in župniščem s prošnjo, naj s prižnice in na druge načine nagovarjajo slovenske vojake, naj se vrnejo v vojašnice. Opozarjali so vojake, da so se prej borili za korigisti drugih, sedaj pa naj se še kratek čas borijo za svojo domovino.¹³

Mariborski Nemci so kmalu spoznali, da je Maistrova vojska zelo šibka. Zahtevali so ustanovitev posebne straže, ki bi bila pod Maistrovim poveljstvom, plačevala in prehranjevala pa bi jo mestna občina, torej mariborski Nemci. Zaradi premajhnega števila slovenskih vojakov in zaradi splošne nevarnosti (vračajoča se vojska in morebitni izgredi mariborskega prebivalstva, deloma pa tudi strah pred revolucijo) sta morala general Maister in narodni svet nemškim zahtevam popustiti in pristati na ustanovitev posebne varnostne straže, ki so jo imenovali Marburger Schutzwehr ali tudi Zelena garda. Pri ustanovitvi te straže sta imeli obe strani svoje račune. General Maister je že ob ustanovitvi mislil na njeno razorožitev ob ugodnejših razmerah. Nemci so pričakovali, da bodo z njeno pomočjo obračunali s slovensko vojsko, zato so rade volje sprejeli finančne stroške za njeno vzdrževanje. Na sestankih občinskega sveta so obžalovali, da se morajo v resni uri pogajati s Slovenci, predvsem z generalom Maistrom, pa čeprav je to še tako neprijetno. Govorili so o trenutku, ko bodo lahko prišli s svojimi zahtevami odkrito na dan.¹⁴

General Maister je bil 3. novembra poveljnik slovenske vojske in formalno tudi poveljnik Schutzwehra. Poveljstvo nemške varnostne straže se mu je začelo kaj hitro izmikati iz rok. Nemci so začeli z razglesi in z objavami v časniku Marburger Zeitung vabiti može v svojo gardo, general Maister pa se je trudil, da bi čimprej in čimbolj povečal slovensko vojsko. Nagovarjal je slovenske vojake in vojake drugih jugoslovanskih narodov, ki so se vračali z bojišč, naj ostanejo v Mariboru. Prošnji se je odzvalo okrog sto slovenskih vojakov 2. gorskega strelskega polka, ki so se vračali v Ljubljano, in kakih sto petdeset srbskih vojakov, ki so se vračali iz avstrijskega vojnega ujetništva. Prosil je narodno vlado Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani za pomoč in se 5. novembra sam peljal v Ljubljano, vendar brez uspeha. Ob vrnitvi se je na železniški postaji v Celju sestal z nadporočnikom Ivanom Sancinom in ta mu je obljubil pomoč. Iz Celja je general Maister v novembru 1918 dobil kakih petsto vojakov, kolikor so jih Celjani lahko pogrešali, ker so poslali vojake tudi na Koroško.¹⁵

¹³ Dopisi narodnega sveta za Štajersko občinam in župniščem, v PAM. Rudolf Maister, Popoldanski dogodki v Mariboru ob prevratu dne 1. novembra 1918, Spominski zbornik, str. 24—25. Lojze Penič, Boj za Maribor in severno mejo 1918—1919 na območju štajerskega obmejnega poveljstva, Maribor 1978, str. 8 (odslej: Penič, Boj za Maribor).

¹⁴ Zapisniki sej mariborskega občinskega sveta v začetku novembra 1918, v PAM. Rudolf Maister, Marburger Schutzwehr — Mariborska varnostna straža, Spominski zbornik, str. 39.

¹⁵ Spomini nadporočnika Ivana Sancina, v PAM. Ude, Boj za severno mejo, str. 55. Zapisnik seje narodne vlade SHS v Ljubljani 5. 11. 1918, dr. Dragoslav Janković in dr. Bogdan Krizman, Građa o stvaranju Jugoslovenske države, Tom II, Beograd 1964, str. 486, Dokument 413. (odslej: Janković-Krizman, Građa).

Pri svojem delu je naletel general Maister na veliko omejitev. Na vsak njegov ukrep so reagirali Nemci, a tudi narodna vlada v Ljubljani mu ni pustila veliko samostojnosti in ga je pri delu močno ovirala. Na omejitve se general Maister ni vedno oziral, ker je živel v Mariboru in je mariborske razmere ocenjeval drugače kot narodna vlada iz Ljubljane. Ukrepal je tako, kot je mislil, da je najboljše. Skoraj popolno podporo je imel general Maister le pri narodnem svetu za Štajersko.

Ko je poverjeništvu za narodno obrambo pri narodni vladi v Ljubljani razpisalo mobilizacijo, je 9. novembra tudi general Maister izdal razglas o mobilizaciji. Proti Maistrovi mobilizaciji je protestiral urad za zunanje zadeve Nemške Avstrije, a tudi narodna vlada v Ljubljani. Protesti niso uspeli in mobilizacija se je uspešno končala. V Mariboru se je zbralo toliko vojakov, da je bil 21. novembra 1918 ustanovljen mariborski pešpolk. Za poveljnika je bil imenovan podpolkovnik Avgust Škabar.¹⁶

V drugi polovici novembra so se razmere v Mariboru v marsičem spremenile. Vojaških transportov ni bilo več. Mariborski Nemci so si po prvem preplahu že opomogli. Izpopolnili so svojo varnostno stražo in se povezali z delavstvom, ki je bilo združeno v Avstrijski socialnodemokratski stranki in je bilo nemško usmerjeno. Skupaj s predstavniki delavcev so Nemci 12. novembra 1918 na seji občinskega sveta proslavili ustanovitev republike Nemške Avstrije. Na tej seji je občinski svet ponovno razglasil Maribor za sestavni del Nemške Avstrije. Napetost med Nemci in Slovenci, a še bolj med Schutzwehrom in slovensko vojsko, se je stopnjevala. Prihajalo je celo do streljanja med njima. Vse bližje je bil končni obračun, bilo je le še vprašanje, kdo bo hitrejši. Na sejah narodnega sveta za Štajersko so ugotavljali, da bo treba Schutzwehr razorožiti. Pogovore o Schutzwehru je narodni svet iz varnostnih razlogov prenesel na svoj obrambni odsek, da bi bilo o vojaških zadevah seznanjenih manj ljudi. Obrambni odsek se je 20. novembra pritožil, da ni nič obveščen o ukrepih vojaškega poveljstva in da se po mestu govori, da bo Schutzwehr čez tri dni razorožen. Vse kaže, da general Maister članov obrambnega odseka ni obveščal o svojih namerah, čeprav je naskrivaj že pripravil podroben načrt za razorožitev varnostne straže. Poskrbel je tudi za varnost članov narodnega sveta in njihovih družin. Ko je dobil za razorožitev soglasje poverjeništvu II. vojnega okrožja pri narodni vladi v Ljubljani, je 23. novembra 1918 Schutzwehr razorožil. S tem je general Maister dosegel drugo zmago v boju za slovenski Maribor. Slovenci so v Mariboru zopet dobili premoč in so jo dobro izkoristili. Kljub temu da je imela razorožitev izreden pomen za nadaljnji potek dogodkov v Mariboru in ob meji, je bil v zapisnik seje narodnega sveta 23. novembra 1918 vpisan le en stavek: »General Maister poroča, da je vojaški položaj jako ugoden.«

¹⁶ Zapisnik seje narodne vlade v Ljubljani, 4. in 12. 11. 1918, Janković-Krizman, Građa, Dok. 404 in 484. Ude, Rudolf Maister, ČZN, št. 1-2/1979, str. 376. Ivan Krpan, Istorija 45. peš. puka 1918—1922, Maribor, 1926, str. 8 (odslej: Krpan, Istorija 45 peš. puka).

V spomin na razorožitev Schutzwehra je 45. pešpolk v Mariboru 23. novembra slavil svojo »pukovsko slavo«.¹⁷

Ob prevzemu oblasti je bil general Maister mestni poveljnik v Mariboru in poveljnik vseh vojaških enot na slovenskem Štajerskem. Njegovo poveljstvo se je imenovalo SHS vojaško poveljstvo za Spodnji Štajer v Mariboru. Mestno poveljstvo (tedaj so ga imenovali štacijsko poveljstvo) je že sredi novembra prevzel major Franc Cvirn. Dne 22. novembra 1918 je poverjeništvu II. vojnega okrožja pri narodni vladi SHS v Ljubljani preuredilo vojaško organizacijo na svojem območju. Ustanovilo je Štajersko obmejno poveljstvo SHS v Mariboru, ki je obsegalo ozemlje od hrvaške meje do črte Dob (Aich), Pliberk, Travnik, ter Koroško obmejno poveljstvo v Borovljah, ki je obsegalo ozemlje južno od Drave. Štajerskemu obmejnemu poveljstvu je poveljeval general Maister, koroškemu pa major Alfred Lavrič. Štajersko obmejno poveljstvo je obsegalo na Koroškem velikovski kraj, južna meja poveljstva pa je bila južna meja okrajnih glavarstev Slovenj Gradec, Maribor in Ptuj. Vse ozemlje na slovenskem Štajerskem južno od navedenih okrajnih glavarstev je bilo v vojaškem pogledu neposredno podrejeno poverjeništvu II. vojnega okrožja pri narodni vladi v Ljubljani. General Maister je to povelje dobil 26. novembra 1918. Z njim mu je poverjeništvu II. vojnega okrožja odvzelo velik del ozemlja na slovenskem Štajerskem, ki mu je bilo prej podrejeno.¹⁸

Ko si je general Maister z razorožitvijo Schutzwehra utrdil vojaški položaj v Mariboru, je začel zasedati ozemlje ob slovenski narodnostni meji. Pri tem ni mislil le na slovensko Štajersko, ampak tudi na Koroško. Koroški Slovenci niso bili zadovoljni z odnosom narodne vlade v Ljubljani do Koroške, zato so prosili za pomoč tudi Maribor. Po pogodbi med majorjem Alfredom Lavričem in koroškim deželnim poveljnikom podpolkovnikom Ludvikom Hülgerthom z dne 19. novembra 1918, ki je določila Dravo za razmejitveno črto, so bili koroški Slovenci še bolj nezadovoljni in so še z večjim upanjem gledali v Maribor. Konec novembra 1918 se je generalu Maistru ponudila priložnost vplivati tudi na reševanje koroškega mejnega vprašanja. Po zasedbi Špilja 25. novembra 1918 je graško vojaško poveljstvo poslalo v Maribor polkovnika Rudolfa Passyja, da bi poizvedel, kaj namerava general Maister storiti ob severni meji. General Maister je z njim 27. novembra 1918 sklenil pogodbo, ki je dovoljevala Slovincem zasesti narodnostno ozemlje ob severni meji na Štajerskem in na Koroškem, čeprav je že imel v rokah odredbo poverjeništvu II. vojnega okrožja, ki mu je omejevala poseganje na Koroško. Proti pogodbi Maister—Passy so nastopili Nemci v Gradcu, Celovcu in na Dunaju, pa tudi narodna vlada v Ljubljani. Na seji narodne vlade 30. novembra 1918 so

¹⁷ Zapisnika sej narodnega sveta za Štajersko 20. in 23. 11. 1918, v PAM. Rudolf Maister, Marburger Schutzwehr — mariborska varnostna straža, Spominski zbornik, str. 42—45. Krpan, Istorija 45. peš. puka, str. 9. Penič, Konec avstrijske oblasti, Spominski zbornik, str. 141—142.

¹⁸ Odredba II. vojnega okrožja pri narodni vladi SHS v Ljubljani z dne 22. 11. 1918, v PAM. Rudolf Maister, Prvo poglavje koroškega plebiscita, Spominski zbornik, str. 68.

sprejeli tudi naslednji sklep: »Generala Maistra je podučiti, da je njegov delokrog strogo vojaški, da tedaj nima sklepati z Nemško Avstrijo nika-kih političnih pogodb.« Proti generalu Maistru in njegovi pogodbi so bili zlasti tisti člani narodne vlade, ki so bili proti zasedbi Celovca. Menili so, da za tako veliko mesto nimajo dovolj hrane, pomanjkanje živeža pa bi lahko povzročilo nemire. Nemci na Koroškem so se sprijaznili z razme-jitveno črto na Dravi, ki so jo sprejeli pred dobrim tednom, več ozemlja pa niso bili pripravljeni odstopiti brez odpora. Iz Gradca sta prišla v Ma-ribor gospodarski komisar dr. Eisler in vojaški pooblaščenec Einspinner in generalu Maistru sporočila, da pogodba s Passyjem ni veljavna, slo-venska vojska pa sme zasesti le Špilje, Lučane, Marenberg (sedaj Radlje) in Dravograd ter postaviti častniško stražo na radgonskem kolodvoru. General Maister se z njunim predlogom ni strinjal, ampak je vztrajal pri pogodbi, ki jo je sklenil s Passyjem. V naslednjih tednih so enote mari-borskega pešpolka zasedle v glavnem le tiste kraje, ki sta jih navedla Eisler in Einspinner.

Odrpito ostane vprašanje, ali so imeli Slovenci dovolj vojske, da bi bili zasedli in zadržali slovensko ozemlje do narodnostne meje na Koro-škem. Iz dogodkov v decembru 1918 in v januarju 1919, ko se je morala slovenska vojska umikati z večjega dela Koroške, bi lahko sklepali, da so bili za to preslabi. Prav gotovo bi bilo pri zasedbi Koroške na levem bregu Drave prišlo do odpora koroških Nemcev. To se je pokazalo pri slovenski zasedbi Velikovca in še bolj pri zasedbi Grabštajna. Iz pogodbe s Passyjem pa vidimo, da je general Maister konec novembra, ko se enote Nemške Avstrije še niso upirale, nameraval izpolniti želje koroških Slovencev in zasesti tudi slovensko narodnostno ozemlje na Koroškem. Ker ni imel pod-pore narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani, je moral ta načrt opustiti.

Narodna vlada je proti generalu Maistru neprimerno nastopila že ob njegovem imenovanju za generala, še bolj ob razglasitvi mobilizacije, do-končno pa ga je skušala omejiti ob podpisu pogodbe Maister—Passy. To-krat je pri napadu na generala Maistra našla zaveznike na Dunaju, v Gradcu in Celovcu.¹⁹

Razorožitev Schutzwehra je omogočila Slovincem v Mariboru tudi prevzemanje uradov, ki so bili povečini v nemških rokah. Posebna dele-gacija, ki so jo sestavljali predstavniki narodnega sveta in general Maister, je 28. novembra 1918 odstavila mariborske nemške sodnike, ker so se izrekli za Nemško Avstrijo. Istega dne sta bila odstavljena upravitelja obeh pošt v Mariboru. To je povzročilo 29. novembra 1918 stavko sodni-kov in poštnih uradnikov, stavkati pa so začeli tudi železničarji ter delavci železniških delavnic in kurilnice. Železničarji so v novembru že večkrat stavkali, zlasti prve dni novembra so bile njihove stavke pogostne in so

¹⁹ Zapisniki sej narodne vlade SHS v Ljubljani z dne 4., 12. in 30. 11. 1918, Janković-Krizman, Građa, Dok. 404, 484, 584. Rudolf Maister, Prvo poglavje koro-škega plebiscita, Spominski zbornik, str. 166—168. Ude, Rudolf Maister, ČZN, št. 1-2/1979, str. 378. Dr. Luka Sienčnik, Koroški plebiscit 1920, Maribor 1987, str. 119—133.

povzročale narodnemu svetu, a še posebej generalu Maistru, veliko skrbi. Slovenska delegacija, v kateri je vedno sodeloval tudi general Maister, jim je obljubila hrano ali zagotovila varnost med delom in železničarji so se vrnili na delo. Z madžarskimi železničarji, ki so se branili voziti od Čakovca proti Pragerskemu, ker je bil na tej progi ranjen neki madžarski strojevodja, se je general Maister pogajal v Središču. Pregovoril jih je, da so zopet vozili. Tudi pri napovedi stavke ob odstranitvi nemškega napisa na mariborskem glavnem kolodvoru (napis so odstranili slovenski častniki) je moral posredovati general Maister. Nemški napis so namestili nazaj in stavke ni bilo.

Stavka poštних uslužbencev ter sodnikov in uradnikov na sodišču je bila hitro končana. Slovenski pogajalci so zahtevali, da se morajo stavkajoči 30. novembra 1918 javiti v službo. Kdor ta dan ni prišel na delo, je bil odpuščen. Odpuščene so zamenjali slovenski uradniki, ki so prišli iz Ljubljane ali s podeželja. Pri železničarjih je šlo težje. V prvih dneh je stavka ohromila promet, a že 2. decembra je promet vsaj za silo stekel. Slovenski pogajalci na čelu z generalom Maistrom so zahtevali prekinitev stavke in med drugim tudi uvedbo slovenskega uradnega jezika. Postopoma so na železnici ter v delavnicah državnih železnic in v kurilnici stavkajoče nadomestili s slovenskimi delavci. Ti so prevzeli tudi vsa vodilna mesta. Tudi na železnici je postala slovenščina uradni jezik. Kdor tega jezika ni znal ali pa ga ni hotel znati, ni mogel ostati v službi. Stavka se je končala 14. decembra 1918 s popolnim neuspehom. Njen namen je bil povzročiti zmedo, odrezati Maribor od slovenskega zaledja in ovirati generala Maistra pri zasedanju slovenskih obmejnih krajev, njen rezultat pa prehod železnice v slovenske roke. Hujskači in tudi nekateri drugi delavci so bili po končani stavki odpuščeni in pregnani v Nemško Avstrijo.

Za vse stavke v tem času lahko trdimo, da so sicer imele tudi socialno-ekonomske elemente, vendar so v tedanjem položaju podpirale nemške težnje po slovenskem ozemlju.

Državni urad za zunanje zadeve na Dunaju se je pri narodni vladi v Ljubljani pritožil nad generalom Maistrom. Očitali so mu, da je nastopil proti stavkajočim železničarjem na način, ki ni v navadi v nobeni moderni državi. Narodna vlada tokrat generala Maistra ni napadla. Na Dunaj je sporočila, da Maister »proti stavkajočim nemškimi železničarjem in pošt-nim uradnikom ni ukrenil nič drugega, kot da jih je zamenjal z jugoslo-vanskimi«. ²⁰

Takoj po končani stavki je Maribor 15. decembra 1918 proslavljal združitev Države Slovencev, Hrvatov in Srbov s kraljevino Srbijo v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. Na proslavi je sodeloval seveda tudi general Maister. Najprej se je udeležil svečane maše in sprevoda po mestu, nato pa je zborovalcem, ki so prišli v Maribor tudi iz okoliških krajev, z

²⁰ Zapisnik seje narodne vlade SHS v Ljubljani z dne 2. 12. 1918, Janković-Krizman, Građa, Dok. 592. Rudolf Maister, Stavke (štrajki) železničarjev ob prevratu v območju Maribora, Spominski zbornik, str. 53—62. Ude, Boj za severno mejo, str. 89—94.

balkona narodnega doma spregovoril o novi državi. V govoru se je zahvalil vojakom, ki so prostovoljno prišli branit slovensko severno mejo. Za novo državo so na proslavi navduševali ljudi tudi drugi govorniki, predvsem člani narodnega sveta.²¹

Že sredi decembra 1918 je bilo sklenjeno, da bodo Slovenci prevzeli še mariborsko občinsko upravo, ker je ob ustanovitvi republike Nemške Avstrije sprejela sklep, da je Maribor sestavni del te republike. Ker so general Maister in njegovi sodelavci dobivali anonimna grozilna pisma, se je general Maister bal, da bo ob prevzemu občinske uprave prišlo do upora. Da bi odpor preprečil, je 31. decembra 1918 določil enaindvajset uglednih Mariborčanov za talce, ki so jamčili s svojim življenjem za vsako nasilstvo proti slovenski oblasti ali proti javnemu redu. Določitev talcev je Mariborčanom sporočil z razglasom 3. januarja 1919. Vsak dan so se morali javiti trije talci po določenem vrstnem redu. Po teh pripravah je slovenska delegacija, v kateri je bil tudi general Maister kot predstavnik vojske, odstavila nemškega župana dr. Hansa Schmidererja in oba podžupana. Župansko mesto je prevzel vladni komisar dr. Vilko Pfeifer. Naslednjega dne so Slovenci razpustili še mariborski okrajni odbor. Maistrov ostri ukrep (jemanje talcev) je Nemce zopet močno razburil. Že 10. januarja je general ukrep o talcih preklical. Nobenemu talcu se ni nič zgodilo.²²

Ko si je general Maister utrdil vojaški položaj v Mariboru, so njegove enote začele zasedati ozemlje ob severni slovenski meji. Zasedle so 25. novembra 1918 Špilje, 1. decembra Radgono, v naslednjih dneh ozemlje ob progi Špilje—Radgona, nato pa Lučane, Marenberg (sedaj Radlje) in Muto. Te kraje so enote mariborskega pešpolka zasedle v času stavke železničarjev, ko je bil železniški promet močno oviran in je bilo premikanje čet otežkočeno. General Maister je usmerjal vojaške operacije tudi v velikovškem okraju, ki je tedaj spadal pod štajersko obmejno poveljstvo. Nadporočnik Franjo Malgaj, ki je prišel z majhno skupino prostovoljcev iz Celja v Mežiško dolino že v začetku novembra 1918, je v sporazumu z generalom Maistrom 23. novembra zasedel Pliberk, 30. novembra pa še Velikovec. V začetku decembra je vojaški oddelek, ki so ga sestavljali slovenski prostovoljci in Srbi, bivši vojni ujetniki, zasedel Dravograd, Labot in Št. Pavel. Enote II. vojnega okrožja pri narodni vladi SHS v Ljubljani so severno od Drave zasedle še Grebinj, Mali Št. Vid in Tinje. Vse te kraje so enote zasedle brez bojev, ker se enote koroških Nemcev v tem času še niso spuščale v spopade s slovenskimi enotami, ki so imele v svoji sestavi tudi oddelke Srbov, pa čeprav bivših avstro-ogrskih vojnih ujetnikov. Le po zasedbi Velikovca, to je prvega kraja, ki so ga Malgajeve enote zasedle na levem bregu Drave (začasne razmejitvene črte), je skušala enota Volkswehra pregnati slovensko posadko čez Dravo, vendar je bila odbita. 14. decembra 1918 je enota II. vojnega okrožja, ki je prišla iz Ljubljane,

²¹ Dr. Anton Medved, Jugoslovanski Maribor, Koledar Družbe sv. Mohorja za leto 1920, Prevalje 1920, str. 45—47.

²² Rudolf Maister, Prevzem mestne uprave v Mariboru, dne 2. januarja 1919, Spominski zbornik, str. 63—65. Ude, Boj za severno mejo, str. 100—101. Penič, Konec avstrijske oblasti, Spominski zbornik, str. 142—143.

zasedla Grabštajn, kar pa je bila taktična napaka, saj je to pospešilo ofenzivo, ki so jo koroški Nemci že pripravljali.²³

Sredi decembra 1918 so imele enote generala Maistra v svojih rokah največ obmejnega ozemlja. V velikovski okraj, ki je sicer spadal v štajersko obmejno poveljstvo, je že v prvi polovici decembra 1918 vse pogosteje posegalo II. vojno okrožje pri narodni vladi SHS v Ljubljani. Sredi decembra je II. vojno okrožje zopet zmanjšalo območje štajerskega obmejnega poveljstva. V velikovškem okraju je ustanovilo obmejno poveljstvo za vzhodno Koroško. Štajersko obmejno poveljstvo je segalo le še od Radgone do Dravograda. S to preureditvijo sta bila izločena iz bojev za severno mejo na Koroškem general Maister in nadporočnik Malgaj, ki sta bila med najbolj bojevitimi častniki. Že pred preureditvijo obmejnih poveljstev so začeli koroški Nemci napadati slovenske posadke. Že 15. decembra so zavzeli Grabštajn, nato Št. Pavel in Labot. Nekaj manjših postojank so Slovenci sami zapustili. Koroški Nemci so ugotovili, da slovenska narodna vlada ni odločna in da so Slovenci osamljeni, zato ne morejo računati na pomoč redne srbske vojske, ki so ji priznavali status antantne vojske. Po prvih uspehih so Nemci v začetku januarja 1919 odpovedali pogodbo Lavrič—Hülgerth in začeli napadati tudi slovenske posadke južno od Drave.

Pod vplivom uspehov na Koroškem so Nemci napadli slovensko posadko v Lučanah. Napad je bil odbit, general Maister pa je z ostrimi ukrepi (grožnja s talci in s plačilom odškodnine) skušal preprečiti nadaljnje upiranje Nemcev na Štajerskem.

Boji na Koroškem so se končali s premirjem 14. januarja 1919, ki mu je sledilo pogajanje v Gradcu od 16. do 19. januarja. V ta pogajanja se je vmešala ameriška študijska komisija. Ponudila se je, da bo po ogledu na terenu določila razmejitveno črto, veljavno do sklepa mirovne konference. Ta komisija se je vmešala tudi v razmere na štajerskem mejnem odseku.

Ko je 20. januarja 1919 prvič prišla na Štajersko ameriška študijska komisija pod vodstvom podpolkovnika Shermana Milesa in si ogledala obmejno ozemlje ob Muri, ji narodna vlada v Ljubljani ni pripisovala večjega pomena in na Štajersko ni poslala posebnega odposlanca. Verjetno je vprašanje severne meje še vedno podcenjevala in še vedno upala, da je Slovincem ugodna meja že zagotovljena. Nemci so se na obisk komisije temeljito pripravili. Hiše so okrasili s svojimi zastavami in skušali dati krajem tudi na zunaj nemški videz. Radgonski in cmureški župan sta dala Milesu skico s prikazom narodnostne sestave prebivalstva. General Maister, ki je zastopal Slovence, je Milesu sicer obrazložil, da so podatki pristranski in da je na obravnavanem ozemlju veliko več Slovencev, kot jih prikazujejo ti nemški podatki, vendar Miles ni upošteval njegovih pripomb. Izjavil je, da je Slovincem v prid dejanska posest in

²³ Ude, *Boj za severno mejo*, str. 94—95. Lojze Ude, Franjo Malgaj, *Spominski zbornik*, str. 101—104. Zdravko Seručar, *Vojne akcije u Koroškoj 1918/1919 godine*, Beograd 1951, str. 33—36, (odslej: Seručar, *Vojne akcije u Koroškoj*).

dobra uprava, proti njim pa dejstvo, da je večina prebivalstva nemške narodnosti. Slovenski prevajalec dr. Rapoc je v pismu narodnemu svetu za Štajersko pohvalil Maistrova prizadevanja, narodni svet pa je opozoril, da morajo tudi Slovenci pripraviti pisne podatke o narodnostnem stanju, kot so to storili Nemci.²⁴

Miles je ob prvem obisku najavil še svoj prihod v Maribor. Mariborski Nemci, ki so upali le še na odločitev mirovne konference, so začutili priliko, da pokažejo svojo narodnostno pripadnost in s tem pripomorejo, da bo Maribor na mirovni konferenci priključen k Nemški Avstriji. Morda pa so na tihem upali tudi na ponoven prevzem oblasti v Mariboru? Na Milesov obisk so se dobro pripravili. Po trgovinah so pokupili vse frankfurtske trakove (črne, rdeče in rumene barve). Pripravljali so velike demonstracije.

Dne 27. januarja 1919 se je ameriška študijska komisija na poti na Koroško ustavila tudi v Mariboru. Že pred mestom so nemški demonstranti ustavili avtomobil in Milesa prosili za dovoljenje, da se mu poklonijo pred okrajnim glavarstvom. Miles jim je to dovolil, čeprav za to ni bil pristojen. Ameriško študijsko komisijo je sprejel general Maister. vendar so bili tokrat zraven tudi člani narodnega sveta in nekateri upravni uradniki. V stavbi okrajnega glavarstva so se pogajali z Milesom o razmejitveni črti na Štajerskem in o drugih obmejnih vprašanjih. Med pogovori sta policijski načelnik in mestni poveljnik obveščala generala Maistra o velikih demonstracijah v mestu. V Maribor se je 27. januarja pripeljalo veliko Nemcev ali Nemški Avstriji naklonjenih ljudi iz okoliških krajev ter iz Ptuja, iz Celja in celo iz Gradca. Mariborski Nemci so mesto okrasili s svojimi zastavami, zaprli šole in trgovine, prenehali delati v tovarnah in odhiteli na ceste. Množica je odšla pred okrajno glavarstvo in se tam poklonila Milesu. Posebna delegacija je skušala priti do njega, vendar jo je sprejel general Maister s sodelavci in ji preprečil stik z Milesom. Izpred okrajnega glavarstva je množica odhitela na Glavni trg. Tam je prišlo pred magistratom do neredov in do streljanja. Na Glavnem trgu so obležali mrtvi štirje demonstranti, sedem pa jih je za ranami umrlo v bolnišnici. Število ranjenih ni znano. Iz večine Maistrovih ukrepov vidimo, da je hotel ohraniti red in mir. Prav gotovo je to želel tudi tokrat, še zlasti zato, ker je Miles ob svojem prvem obisku pohvalil slovensko upravo. Takšen konec demonstracij je še bolj utrdil Milesovo naklonjenost do Nemške Avstrije. Kot vemo, je Milesovo poročilo negativno vplivalo na stališče ameriške delegacije na mirovni konferenci.

Nemci so za takšen razplet dogodkov krivili predvsem generala Maistra. Niso upoštevali, da je bil general te dni preveč zaposlen s sprejemom ameriške študijske komisije, zato se z varnostnimi ukrepi ni mogel dovolj ukvarjati. Njegovi sodelavci, predvsem mestni poveljnik pod-

²⁴ Ude, Boj za severno mejo, str. 98—107. Ude, Franjo Malgaj, Spominski zbornik, str. 105. Pismo dr. Rapoca 22. 1. 1919 narodnemu svetu za Štajersko, v PAM. Penič, Boj za Maribor, str. 116.

polkovnik Franc Cvirn in policijski načelnik dr. Ivan Senekovič, pa bi bili morali posvetiti večjo pozornost nemškim pripravam na Milesov prehod, saj so zanje vedeli (o pripravah so pisali celo časniki). Onemogočiti bi bili morali Nemcem vožnjo v Maribor, v mestu pa preprečiti prehod z desnega na levi breg Drave. S tem bi bili zmanjšali obseg demonstracij in morda preprečili žrtve.²⁵

Mariboru je po 27. januarju 1919 grozila resna nevarnost od Nemške Avstrije. Graška deželna vlada je pripravljala napad na slovensko obmejno ozemlje. Pri pripravah za napad nemške stranke niso bile enotne. Ker so socialni demokrati napadu nasprotovali, je deželna vlada načrt za napad opustila. General Maister je 28. januarja 1919 izdal razglas s strogimi preventivnimi ukrepi. Med drugim je uvedel tudi policijsko uro od 22. ure dalje.²⁶

Po 27. januarju 1919 sicer ni prišlo do splošnega napada na enote generala Maistra, prišlo pa je 4. februarja 1919 do napada na slovenske postojanke na radgonskem mejnem odseku. Slovenske enote so napade odbile, imele pa so razmeroma velike žrtve. General Maister jim je poslal pomoč in sovražnosti so kmalu prenehale. General Maister je predlagal graški deželni vladi, da bi s sodelovanjem francoskega poslanstva, ki je bilo tedaj v Mariboru, določili razmejitevno črto, ki bi veljala do odločitve mirovne konference. V Gradcu so predlog sprejeli. Pogajanja med graško in ljubljansko deželno vlado so bila v Mariboru od 10. do 13. februarja 1919. S slovenske strani so sodelovali člani narodnega sveta za Štajersko in general Maister. Določili so južno demarkacijsko črto, ki je niso smele prekoračiti čete štajerskega obmejnega poveljstva, in severno, ki je ni smela prekoračiti nemškoavstrijska vojska. Posebne določbe so bile namenjene urejanju razmer v Apaški ravnini. Tam so upravo prevzeli Nemci, sodelovali pa so tudi posamezni slovenski uradniki in orožniki. Vojaška predstavnik obeh deželnih vlad polkovnik Heinrich Luenzer in general Maister sta še isti dan sklenila posebno pogodbo, v kateri sta podrobno določila demarkacijsko črto ter navedla kraje, ki jih smejo zasesti slovenske, in kraje, ki jih lahko zasedejo nemške posadke. Po pogodbi so se morali slovenski vojaki umakniti iz Lučan in Cmureka.

Ker je pri določitvi demarkacijske črte sodelovalo francosko poslanstvo, je francoska delegacija tudi na mirovni konferenci to črto zagovarjala kot mejo. Vsekakor je bil Maistrov predlog, da bi pri pogajanjih sodelovala francoska misija, za slovensko severno mejo zelo pomemben.

Po sklenitvi mariborske pogodbe je prišlo do spopada le še pri Sobotah ob koroški meji 8. marca 1919. Slovenske enote so morale kraj zapustiti, a so si ga že 12. marca ponovno priborile. S tem je bilo konec bojev na štajerskem mejnem odseku, to je na ozemlju, ki je bilo podrejeno generalu Maistru.²⁷

²⁵ Mariborski delavec, 20. 1. 1919. Ude, Boj za severno mejo, str. 108—114. Penič, Konec avstrijske oblasti, Spominski zbornik, str. 143.

²⁶ Ude, Boj za severno mejo, str. 114—115.

²⁷ Ude, Boj za severno mejo, str. 115—121. Penič, Boj za Maribor, str. 16.

Po slovenski ofenzivi na Koroškem aprila 1919, ki se je končala s popolnim porazom, je general Maister ponovno posegel v dogajanja na Koroškem. Obmejno poveljstvo za vzhodno Koroško je 5. maja 1919, po sestanku med generalom Maistrom in polkovnikom Milanom Bleiweisom, prenehalo delovati. General Maister je prevzel del štaba in začasno poveljstvo nad vsemi četami, ki so se umikale s Koroške. Za zbirališče čet je določil Slovenj Gradec, Marenberg (sedaj Radlje), Muto, Pameče in Troblje. Skušal je ustaviti prodiranje koroških nemških enot proti Dravogradu, zato je poslal proti Guštanju (sedaj Ravne) četo karlovškega polka in oddelek nadporočnika Malgaja. Po tri ure trajajočem boju je Malgaj 6. maja 1919 nesrečno končal, ubit od lastne granate. Po Malgajevi smrti sta se obe četi umaknili in Nemci so naslednjega dne zasedli Dravograd. Prodirali so še proti Slovenj Gradcu in proti Muti, a so naleteli na odpor in so se morali vrniti v Dravograd.²⁸

Maja 1919 so Jugoslovani pripravljali novo ofenzivo na Koroško, tokrat pod vodstvom poveljnika dravske divizijske oblasti generala Krsta Smiljanića. V pripravah na ofenzivo so ustanovili pet odredov in med njimi tudi labotski odred pod poveljstvom generala Maistra. Odred so sestavljali trije bataljoni mariborskega in en bataljon tržaškega pešpolka. Napad na Koroško so jugoslovanske enote začele 28. maja 1919. Zvečer pred napadom je ukazal general Maister prebrati pred odredom poziv, ki ga je sam sestavil. V njem je omenil ropanje nemških enot na Koroškem. Nato je nadaljeval: »Zdaj gremo mi kaznovat in maščevat krivico in tolovajstvo! A mi gremo kot vojaki, ne bomo požigali hiš in ugonabljali premoženja in življenja naših bratov in sester, ker to je itak naša sveta slovenska last. Ne bomo morili otrok in žen, temveč hočemo zapoditi iz naših nam oropanih krajev koroško-nemško nedisciplinirano vojsko in roparske, iz nemških kmetov sestavljene tolpe... Vojaki! Zadnjič Vas kliče danes domovina. Kliče Vas, da rešite slovensko ozemlje in sorodno kri majki Jugoslaviji.«²⁹

Labotski odred je že prvega dne ofenzive zavzel Dravograd, nato pa se je boril severno od Drave proti Labotu. V smeri prodiranja odreda se je sovražnik močno upiral. Dne 29. maja je zavzel Labot in nato Etno vas. V skupnem napadu sta labotski in koroški odred 2. junija 1919 razbila sovražnika. Ko je labotski odred zasedel Kleinalpl (kota 1736) in vas Roje, je dobil nalogo zavarovati ofenzivo proti Wolfsbergu. S tem je v ofenzivi opravil svojo nalogo. Ob koncu ofenzive je general Maister sodeloval pri pogajanjih med predstavniki Nemške Avstrije ter Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so se začela v Kranju 4. junija 1919. Tudi za koroški mejni odsek so določili dve razmejitveni črti z vmesnim nevtralnimi ozemljem.³⁰

²⁸ Ude, Franjo Malgaj, Spominski zbornik str. 108—109. Zdravko Seručar, Vojne akcije u Koruškoj, str. 60.

²⁹ Ude, Boj za severno mejo, str. 222. Krpan, Istorija 45. peš. puka, str. 19—20.

³⁰ Seručar, Vojne akcije u Koruškoj, str. 65—69. Krpan, Istorija 45. peš. puka, str. 21—31. Ude, Boj za severno mejo, str. 223—228.

Po končanih vojaških operacijah je general Maister na Koroškem sodeloval pri pripravah na plebiscit. Na njegovo pobudo je bil 26. junija 1919 ustanovljen narodni svet za Koroško, ki ga je sestavljalo šestnajst vidnih Slovencev. To je bilo osrednje slovensko politično telo na Koroškem. Za predsednika sveta je bil imenovan general Maister. V okviru narodnega sveta je delovalo 47 (kasneje še več) krajevnih odsekov. Slovenskim oblastem je svet predlagal razne ukrepe, ki pa navadno niso bili uresničeni. S svojimi odseki je bil svet glavni pobudnik slovenskega kulturnega in gospodarskega uveljavljanja na plebiscitnem območju. Za pomoč so mu bili prideleni agitatorji, ki so skušali pridobiti ljudi za Jugoslavijo. Na številnih prireditvah je kot govornik nastopil tudi general Maister. Čim bližje je bil plebiscit, toliko bolj so Nemci pri plebiscitni komisiji in drugje črnili generala Maistra. Ko je morala 18. septembra 1920 jugoslovanska vojska zapustiti cono A, so se začele širiti govorice, da namerava general Maister znova z vojsko zasesti plebiscitno ozemlje. Zaradi te in podobnih obtožb se je moral general Maister na zahtevo plebiscitne komisije tik pred plebiscitom umakniti iz cone A. Tudi Maistrov odhod iz Koroške je negativno vplival na izid glasovanja.³¹

V noči na 23. julij 1919 so se v Mariboru in na Koroškem uprli vojaki 45. pehotnega, konjeniškega in topniškega polka. Vzrokov za upor je bilo veliko, glavni razlogi pa so bili: razočaranje nad kraljevino in vedno močnejšim uvajanjem centralizma, navduševanje za slovensko republiko, želja po demobilizaciji, slab odnos nekaterih častnikov do vojaštva, bilo pa je tudi nekaj navduševanja za boljše življenje. Povod za upor je bilo znižanje vojaških plač in ukinitvev menažnega dodatka slovenskim podčastnikom. Upor so že v prvi noči zadušile enote 36. karlovskega pešpolka s pomočjo policije. Na strani upornikov je bilo šest smrtnih žrtev, dvanajst pa je bilo ranjenih. Ranjeni so bili tudi trije vojaki karlovskega pešpolka in dva policista. Naglo vojaško sodišče v Mariboru je dva upornika obsodilo na smrt, dva pa na deset let zapora. Na smrt obsojena vojaka sta bila ustreljena 29. julija 1919. Veliko vojakov je ostalo v zaporih, 224 pa jih je zbežalo, a so mnoge nato prijeli in zaprli. Naglo vojaško sodišče v Dravogradu je obsodilo na smrt pet vojakov, enega mladoletnega pa na deset let ječe.

General Maister je bil v času vojaškega upora poveljnik labotskega odreda na Koroškem. Štajerskemu obmejnemu poveljstvu je tedaj že poveljeval podpolkovnik Vlado Uzorinac, poveljnik 36. karlovskega pešpolka. Kljub temu je smrtni obsodbi za oba ustreljena potrdil general Maister. Tudi predlagano pomilostitev desetnika Maksa Soršaka, ki je bil obsojen na deset let ječe, je general Maister odklonil, ker je menil, da razmere ne dovoljujejo znižanje kazni takoj po uporu. To bo možno

³¹ Tone Zorn, Iz dejavnosti narodnega sveta za Koroško pred plebiscitom v letih 1919—1920, Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino 1/1970, str. 44—45. Tone Zorn, Prispevek k vprašanju jugoslovanske uprave v plebiscitni coni A. Koroški plebiscit, Ljubljana 1970, str. 287—291. Dr. Luka Sienčnik, Koroški plebiscit 1920, Maribor 1987, str. 391—405.

storiti po kakih petih letih, ko bodo ljudje upor pozabili. Na smrt obsojene upornike na Koroškem pa je general Maister pomilostil. Najprej jim je smrtno kazen spremenil v petnajstletno zaporno kazen, po trinajstih mesecih pa so bili na njegovo posredovanje izpuščeni iz zapor.

Za vojaške upornike kazni niso v nobeni državi majhne. V Mariboru sta bila dva vojaka ustreljena tudi zato, da bi zastrašili druge uporne vojake. Z ozirom na velik obseg upora pa lahko kljub temu trdimo, da mariborski uporniki le niso bili najstrožje kaznovani.³²

Kljub velikim uspehom, ki jih je general Maister dosegel s prevzemom vojaške oblasti v Mariboru, z razorožitvijo Schutzwehra, z zasedbo krajev ob slovenski meji, s pogajanji z mariborskimi Nemci in z raznimi odposlanci, ki so prihajali predvsem iz Gradca, pri narodni vladi Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani ni našel razumevanja. Pripombe je imela že ob njegovem imenovanju za generala, še večje ob njegovi mobilizaciji, ob podpisu pogodbe s polkovnikom Rudolfom Passyjem pa je narodna vlada velik del seje posvetila generalu Maistru, vendar ne v želji, da bi podprla njegove odločne nastope, temveč da bi ga omejila pri delu. Med drugim je zapisano v zapisniku seje narodne vlade 2. decembra 1918 tudi tole: »Dr. Pogačnik naj dopove generalu Maistru, da ima izvrševati izključno vojaška povelja, ki jih dobi iz Ljubljane, sicer pa ničesar ukrepati na lastno pest.«³³

Tudi Maistrovo imenovanje za generala je odlašala mesec dni. Prvega decembra 1918 ga je imenovala, vendar ne za generala, ampak za polkovnika z značajem generala.³⁴

Zelo dobro je general Maister sodeloval z narodnim svetom za Štajersko. Pri svetu je skoraj vedno dobil podporo, nekateri člani sveta pa so bili vedno na njegovi strani. Še največ nesoglasij je imel s predsednikom sveta dr. Karlom Verstovškom, ki je bil hkrati tudi član narodne vlade v Ljubljani. Moral je generalu Maistru prenašati neugodna sporočila iz Ljubljane, kar gotovo ni najbolje vplivalo na njune odnose.

Seveda general Maister ni mogel biti priljubljen pri Nemcih. Nemška literatura poudarja zlasti njegove občasne ostre ukrepe. Upoštevati je treba, da je ob razpadu Avstro-Ogrske šlo za boj med dvema narodoma za meje (prišlo je tudi do pravih spopadov pri Lučanah, Radgoni in pri Sobotah ter seveda na Koroškem). General Maister je skupaj z narodnim svetom in s svojimi častniki ta boj vodil spretno, vendar odločno. Če je menil, da je potrebno, je iz preventivnih razlogov določil tudi talce, vendar se nobenemu talcu ni nič zgodilo. Le pri Milesovem obisku v Mariboru je generalu Maistru ter mestnemu poveljniku in policijskemu

³² Milan Ževart, Vojaški upor v Mariboru in na Koroškem julija 1919, ČZN, št. 2/1987, str. 141—151. Janez J. Švajncer, Slovenska vojska 1918—1919 in vojaški upor julija 1919, ČZN, št. 2/1987, str. 152—167. Lojze Ude, Odgovor na izvajanje Franceta Klopčiča o značaju vojaškega upora 22. julija 1919, ČZN, št. 1-2/1979, str. 398—402.

³³ Zapisnik seje narodne vlade SHS v Ljubljani 2. 12. 1918, Jankovič-Krizman, Građa, dok. 592.

³⁴ Osebni naredbeni list poverjenika za narodno obrambo pri narodni vladi SHS v Ljubljani, št. 1, 1. 12. 1918.

načelniku ušel položaj nekoliko iz rok in prišlo je do žrtev. Najbrž niso predvideli tako velikih demonstracij in vsega, kar takšne demonstracije lahko povzročijo. Vendar je treba tudi v tem primeru zapisati, da je imel general Maister veliko skrbi in dela s pogovori z ameriško študijsko komisijo in zato ni mogel dovolj pozornosti nameniti varnostnim ukrepom.

Ob razpadu Avstro-Ogrske je bila slovenska narodnostna meja na zahodu zaradi londonske pogodbe že izgubljena, dosegljiva pa je bila narodnostna meja na severu proti Nemški Avstriji. Poznejši dogodki so pokazali, da je bilo zmotno mnenje narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov v Ljubljani, da nam je narodnostna meja proti Nemški Avstriji že zagotovljena. Za zagotovitev te meje je bil potreben odločen nastop Slovencev takoj po razpadu Avstro-Ogrske. Pravočasen prevzem oblasti je bil za velesile eden od pomembnih dokazov, da je ozemlje res slovensko. Tega so se ob prevratu v Mariboru zavedali, zato je narodni svet 1. novembra 1918 prevzel upravo na slovenskem Štajerskem. Še odločilnejše dejanje je opravil general Maister, ki se je istega dne polastil vojaške oblasti v Mariboru. To oblast je s pomočjo svojih borcev obdržal v nemirnih mesecih do februarja 1919, ko je bila podpisana mariborska pogodba in določena na štajerskem mejnem odseku razmejitvena črta, ki sta jo upoštevali obe državi. Mirovna konferenca je razmejitveno črto z majhnimi spremembami razglasila za državno mejo. Slovenci smo na Štajerskem po zaslugi generala Maistra in njegovih borcev ter narodnega sveta za Štajersko dobili skoraj vse ozemlje do narodnostne meje. Dobili smo večino ozemlja, ki so ga novembra in decembra 1918 zasedli prostovoljci borci za severno mejo pod vodstvom generala Rudolfa Maistra.

Še nekaj o odlikovanjih. Rudolf Maister je dobil v času Avstro-Ogrske tri odlikovanja. Leta 1898, ob 50-letnici vladanja cesarja Franca Jožefa, je dobil kot aktivni oficir jubilejno medaljo. Ob 60-letnici vladanja tega cesarja je dobil jubilejni križec. Ti dve odlikovanji so dobili vsi aktivni oficirji avstro-ogrske vojske in zato nista bili pomembni. Med prvo svetovno vojno je dobil še bronasto vojaško zaslužno medaljo (signum laudis). Tudi v novi državi ni dobil velikih odlikovanj. Kot poveljnik labotskega odreda je bil za zasluge v ofenzivi na Koroškem maja in junija 1919 odlikovan z redom belega orla z meči III. stopnje. Leta 1920 ga je Češkoslovaška odlikovala s svojim vojnim križcem 1914—1918. Odlikovan je bil še z redom Karađorđeve zvezde IV. stopnje. Za delo na kulturnem področju je bil odlikovan z redom svetega Save I. stopnje. Če odlikovanja primerjamo z uspehi, ki jih je dosegel v boju za slovensko severno mejo, lahko trdimo, da je prejel skromna odlikovanja.